

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

СЕМЕНЧЕНКО АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

А. Семенченко

УДК 330.564.2 :316.34 :331 (043.3)

**РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ
СТРАТИФІКАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Гончарова Світлана Юріївна,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки праці.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Костишина Тетяна Адамівна,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі», завідувач кафедри управління
персоналом і економіки праці;

кандидат економічних наук, доцент
Юрчик Галина Миколаївна,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва.

Захист відбудеться «06» липня 2017 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.02, у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

Автореферат розісланий «06» червня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Маркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Успішність розбудови соціально-орієнтованої держави безпосередньо залежить від забезпечення узгодженості темпів економічного зростання з рівнем та стратифікацією доходів населення. Здійснені за період незалежності України економічні реформи не дозволили повною мірою вирішити цю проблему і викликали загострення соціальних протиріч.

Сучасному українському суспільству притаманна суттєва стратифікація та загрозливі масштаби бідності: доходи 10% найбільш забезпеченого населення більш ніж у 10 разів перевищують доходи 10% найменш забезпеченого, при цьому більше половини населення отримує дохід на одного члена сім'ї менший від прожиткового мінімуму. Наявні диспропорції обумовлюють необхідність регулювання та кардинального перегляду концептуальних засад політики регулювання доходів та їх узгодження з макроекономічною політикою держави.

Сучасний етап соціально-економічних трансформацій накладає значні обмеження на застосування в Україні традиційних для розвинених ринкових важелів політики доходів. Виникає необхідність розроблення науково-обґрунтованого комплексного підходу до вдосконалення напрямів та заходів державного регулювання, спрямованих не лише на розподіл доходів населення, але й на сферу їх регулювання, що забезпечували б соціальну переорієнтацію економіки на основі ефективної реалізації людського потенціалу.

Окремим питанням регулювання доходів населення присвячені роботи відомих зарубіжних і вітчизняних вчених: Балакірева О.М., Богині Д.П., Веремей С.А., Гвелесіані А.Г., Дмитришина Л.І., Кауфмана Д., Кролевець О.А., Мандибури В.О., Стожока О.З., Тютюнникової С.В., Хорста Р. Зокрема питаннями дослідження соціально-трудової сфери займаються: Блейдс Д., Верич Ю.Л., Гончарова С.Ю., Лібанова Е.М., Назарова Г.В., Петті У., Шаульська Л.В., Юрчик Г.М., Ястремська О.М. Вагомий внесок у дослідження регулювання та оплати праці зробили: Багчі П., Балюк В.А., Васильєв О.А., Єгоров М.О., Костишина Т.А., Тохтарова В.С., Фейг Е., Холод Н.М. Удосконаленню соціально-трудових відносин та людського розвитку присвячені роботи таких вчених як: Гордієнко Л.А., Журавльова І.В., Майср В.Ф., Маркова Н.С., Мартиненко М.В., Новіков В.М., Саввов А.А., Старченко Л.В., Федірко Н.В. та ін.

Більшість проведених досліджень зосереджені на розв'язанні ключових проблем регулювання доходів населення на основі адаптації і використання зарубіжних технологій. Питання вирішення проблем соціальної стратифікації суспільства, обґрунтування напрямів державного регулювання доходів населення, узагальнення концептуальних положень соціальної стратифікації, формування механізму регулювання доходів з урахуванням впливу тіньового сектора на рівень життя населення залишаються недостатньо розробленими, що доводить актуальність наукових досліджень, присвячених вирішенню цієї складної проблеми, й зумовлює тему дисертаційної роботи, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямів наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темами: «Аналіз та діагностика системи управління персоналом підприємства» (номер державної реєстрації 0113U005364), за якою автором розроблено підрозділ «Система управління підприємства як стратегічна складова менеджменту персоналу»; «Соціально-орієнтовані методи управління персоналом підприємства» (номер державної реєстрації 0114U006547), де здобувачем розроблено розділ «Концептуальні аспекти соціальної відповідальності»; «Стратегічне управління життєдіяльністю підприємств на основі інвестування для забезпечення гідної якості трудового життя» (номер державної реєстрації 0115U002374), в межах якої виконано розділ «Стимулювання трудової діяльності як складовий елемент концепції Гідної праці».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення та подальший розвиток теоретичних положень, методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо регулювання доходів населення в контексті соціальної стратифікації суспільства.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі завдання:

поглибити визначення поняття «доходи населення», узагальнити концептуальні положення соціальної стратифікації, уточнити фактори диференціації доходів та обґрунтувати стадії розподілу доходів працюючого населення;

визначити складові механізми соціально-економічного регулювання доходів населення в умовах соціальної стратифікації;

виявити перешкоди економічного розвитку України, загальноекономічні причини зменшення доходів населення, які формують тенденції зміни структури й рівня доходів, та розробити методичні рекомендації до оцінювання диференціації доходів працівників на мікроекономічному рівні;

визначити напрями максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості;

удосконалити напрями оптимізації джерел доходів населення в контексті соціальної стратифікації; розробити методичний підхід щодо державного регулювання доходів працівників підприємств бюджетоутворюючих галузей з метою підвищення рівня життя та збільшення доходів;

обґрунтувати напрями державного регулювання доходів населення, та розробити механізм регулювання доходів з урахуванням впливу тіньового сектора на рівень життя населення та запропонувати заходи щодо детінізації в економічних районах України;

удосконалити методичний підхід щодо обґрунтування прожиткового мінімуму в Україні для забезпечення гідного життя населення.

Об'єктом дослідження є процес регулювання доходів населення.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні підходи та практичні рекомендації щодо регулювання доходів населення, у тому числі працюючого, на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях з урахуванням соціальної стратифікації суспільства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи стали фундаментальні наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних фахівців з проблем регулювання доходів населення. Для вирішення поставлених задач у дисертаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: *методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, наукової класифікації* – для уточнення класифікації доходів населення, удосконалення принципів формування доходів; *методи порівняльного аналізу, фінансово-економічного та статистичного аналізу* – для оцінки середньодушових грошових доходів, динаміки показників диференціації грошових доходів населення, аналізу показників тінізації економіки за економічними районами; *симплекс метод та метод узагальненого градієнта* – для вирішення задач лінійного програмування щодо максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості; *кластерний аналіз («метод найближчого сусіда»)* – для підтвердження зворотно-пропорційної залежності рівня життя від структури доходів працівників підприємств та населення в цілому; *анкетування* – для оцінювання рівня доходів населення та працівників досліджуваних підприємств; *графічно-аналітичний метод* – для наочної ілюстрації результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні документи України, які регламентують діяльність підприємств та функціонування системи регулювання доходів, наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, матеріали науково-практичних конференцій, офіційних Інтернет-сайтів, органів влади України, дані Державного комітету статистики України, довідково-інформаційні видання, матеріали та статистичні дані, отримані автором в процесі дослідницької праці на промислових підприємствах Харківського регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні та подальшому розвитку теоретичних і науково-методичних положень щодо регулювання доходів населення, а саме:

удосконалено:

концептуальні положення соціальної стратифікації суспільства, відмінністю яких є узагальнення типів, критеріїв, підходів до стратифікації та включення до видів стратифікаційних структур статусної структури, а до систем стратифікації – корпоративно-правової системи, що дало можливість обґрунтувати механізм державної політики у сфері регулювання доходів населення;

методичні рекомендації до оцінювання диференціації доходів працівників, особливістю яких є використання макроекономічних показників диференціації (коефіцієнта Джині, децильного та квінтільного коефіцієнтів, індексу Аткінсона) для аналізу соціальної нерівності, що дозволяє визначати ступінь нерівності та нерівномірності доходів працюючого населення на мікроекономічному рівні.

методичний підхід щодо обґрунтування прожиткового мінімуму, відмінністю якого є включення додаткових мінімально необхідних товарів та послуг в споживчий кошик для забезпечення гідного життя населення за результатами аналізу вагової структури споживчого набору для розрахунку індексу споживчих цін у відповідності з міжнародною Класифікацією індивідуального споживання за цілями (KICЦ);

використання методичного підходу дозволяє отримати обґрунтовані структуру та величину прожиткового мінімуму як найважливішого соціального стандарту та нормативу;

напрями максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості, особливість яких полягає у використанні лінійних оптимізаційних моделей для удосконалення розподілу робочого часу та нетрадиційної системи отримання доходів для різних категорій фрілансерів;

дістали подальшого розвитку:

перелік та зміст факторів диференціації доходів населення за рахунок виділення додаткової групи за ознакою «розподіл населення за якістю праці», до складу якої входять соціально-психологічні та соціально-географічні фактори, що дає можливість враховувати психологічні особливості індивіда та природно-кліматичні особливості місця проживання відповідно при проведенні оцінки грошових доходів та витрат домогосподарств за економічними районами України;

методичний підхід щодо державного регулювання доходів працівників, особливістю якого є визначення податкових пільг для підприємств бюджетоутворюючих галузей в залежності від динаміки розвитку галузей за індексами продукції (ІП), динаміки виробництва продукції конкретного підприємства (ІПП) та питомою вагою доходів галузей у ВВП країни, що уможлиблює диференціацію вкладу окремих галузей, економічних районів у розвиток економіки країни та підвищення рівня життя і мотивації працівників відповідної галузі;

механізм соціально-економічного регулювання доходів населення в умовах соціальної стратифікації, відмінністю якого є: врахування та визначення впливу тіньового сектора на рівень життя населення; розроблення пріоритетних заходів детінізації економіки, які притаманні економічним районам України, що дозволяє отримати об'єктивну оцінку соціально-економічного стану та перспектив розвитку економіки на макроекономічному рівні.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в обґрунтуванні методичних підходів і практичних рекомендацій щодо регулювання доходів населення на макро-, мезо- та працівників на мікроекономічному рівнях. Наукові результати дисертаційної роботи, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування в діяльності: Харківського обласного центру зайнятості (довідка № 01-3538 від 15.09.2016 р.), де впроваджено методичний підхід до максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості; відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України у м. Харкові (довідка № 4484/01-14 від 08.09.2016), у якому впроваджено концептуальні положення стратифікації суспільства, що дало можливість обґрунтувати механізм державної політики у сфері регулювання доходів населення. Результати дослідження застосовуються у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Економіка праці і соціально-трудова відносини» при підготовці студентів освітнього ступеня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.030505 «Управління персоналом та економіка праці» (довідка № 16/86-09-314 від 17.10.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Подані до захисту висновки та рекомендації розроблені автором особисто. Внесок здобувача в роботи, опубліковані у співавторстві, конкретизовано в списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації дисертації доповідалися на всеукраїнській та міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Формування стратегії науково-технічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства» (м. Тернопіль, 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2014 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Розвиток України очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти» (м. Харків, 2014 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків, 2015 р.), Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (м. Вінниця, 2015 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків, 2016 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 16 наукових робіт: 10 статей – у наукових фахових виданнях, з них 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз, 1 стаття в іноземному виданні, 6 публікацій за матеріалами доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій – 5,52 ум.-друк. арк., особисто автору належить 4,30 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 287 сторінок (11,96 авт. арк.). Робота містить 38 рисунків (з яких 15 займають 15 повних сторінок), 42 таблиці (з яких 8 займають 10 повних сторінок), список використаних джерел налічує 222 найменування – на 23 сторінках, 16 додатків – на 52 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 212 сторінок (8,83 авт. арк.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості щодо їх апробації.

У першому розділі – «Науково-теоретичні аспекти регулювання доходів населення з урахуванням стратифікаційних відмінностей» – поглиблено визначення поняття «доходи населення», узагальнено концептуальні положення соціальної стратифікації та обґрунтовано фактори диференціації та стадії розподілу доходів працюючого населення; визначено форми та інструменти регулювання доходів, обґрунтовано принципи та методи диференціації доходів як складові механізму соціально-економічного регулювання в умовах соціальної стратифікації.

З використанням методів логічного та морфологічного аналізу наукових джерел, удосконалено визначення поняття «доходи населення» як певної суми грошових коштів та надходжень в натуральній формі, отриманих населенням в результаті трудової та нетрудової діяльності, не забороненої законодавством, для відтворення робочої сили, задоволення потреб та накопичення коштів. Запропоноване визначення відрізняється від існуючих одночасним врахуванням реальних та номінальних доходів. З одного боку, дохід розглядається як номінальний, коли людина отримує винагороду за певну роботу, а з іншого – як реальний, коли вона витрачає ці кошти на задоволення своїх потреб.

У роботі удосконалено концептуальні положення соціальної стратифікації суспільства, які включають: види стратифікаційних структур (економічна, політична, професійна з доповненням запропонованої статусної стратифікаційної структури, яка розподіляється за критеріями професійних повноважень та статусу індивіда), системи та типи стратифікації, критерії, підходи та моделі соціальної стратифікації. Основні типи соціальної стратифікації запропоновано розглядати як кастову, рабовласницьку, станову та класову диференціації. Введено новий тип системи стратифікації – корпоративно-правову, яка відрізняється від існуючих розподілом груп населення за формальними (юридичними) правами, що пов'язані з обов'язками і є взаємозалежними. Обґрунтовані концептуальні положення стратифікації суспільства є підґрунтям для розробленого методичного забезпечення регулювання доходів населення.

У дисертаційній роботі визначено вплив факторів диференціації доходів на стадії розподілу доходів працюючого населення (первинний розподіл, перерозподіл та вторинний розподіл доходів), на яких формуються соціальні стратифікаційні групи: за якістю праці та за розміром заробітної плати. Уточнено перелік факторів диференціації доходів населення за рахунок виділення їх додаткової групи за ознакою «розподіл населення за якістю праці», до складу якої включено соціально-психологічні та соціально-географічні фактори, що дає можливість враховувати відповідно психологічні особливості індивідів та природно-кліматичні особливості місця їх проживання при проведенні оцінки грошових доходів і витрат домогосподарств за економічними районами України.

Удосконалені концептуальні положення та виділені фактори враховано у розробленому механізмі соціально-економічного регулювання доходів населення, в межах якого визначено принципи, цілі та завдання, форми і методи, а також інструменти його реалізації, взаємодія яких дозволяє забезпечити ефективне регулювання доходів населення на всіх економічних рівнях (рис. 1). Реалізація запропонованого механізму дозволить збалансувати економічні інтереси держави в процесі оподаткування населення і підприємств, активізувати розвиток підприємництва на принципах солідарності та соціальної відповідальності, враховуючи розвиток відповідних соціальних, економічних, правових і політичних інститутів, що забезпечить зростання як доходів, так і рівня та якості життя населення України.

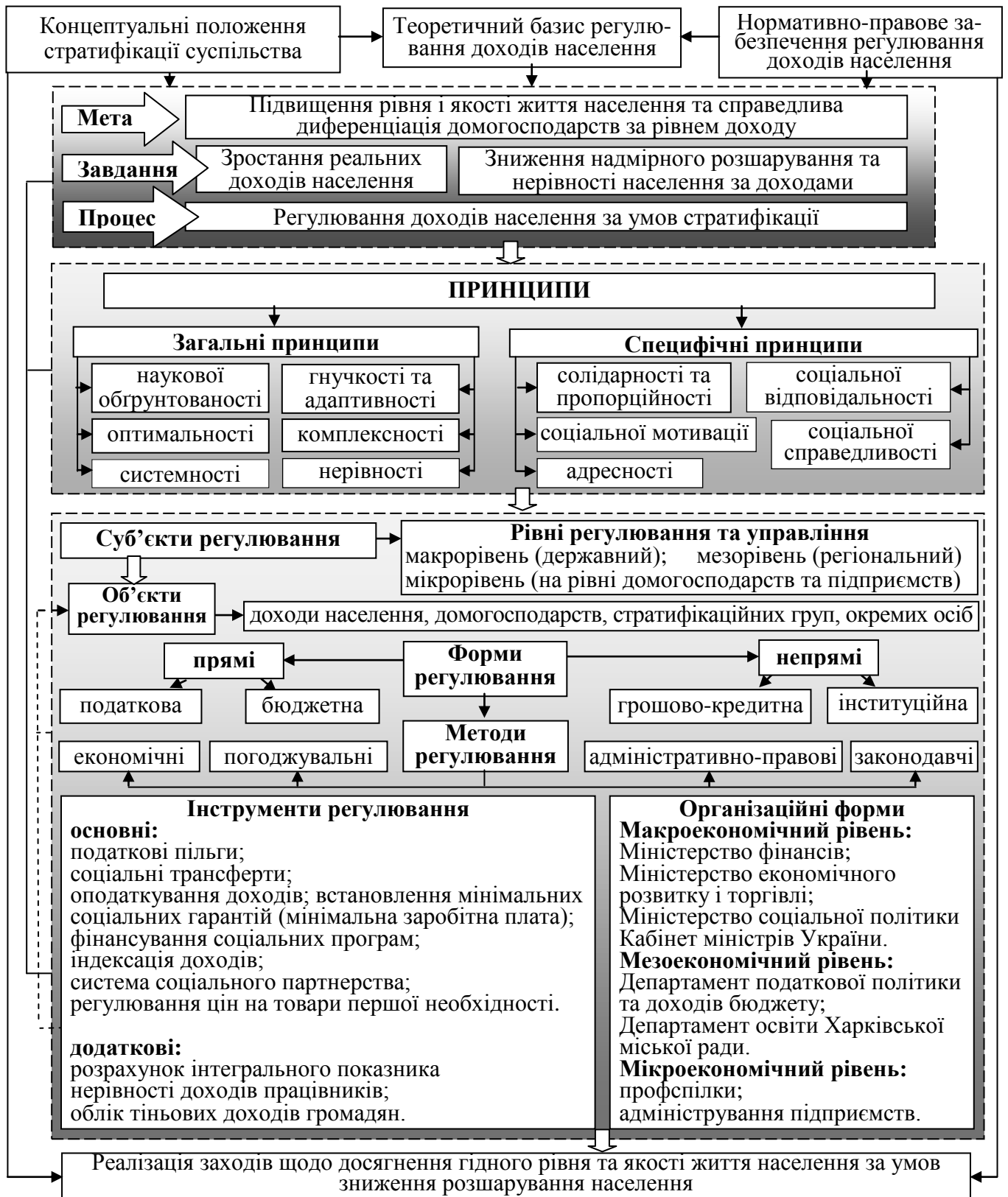

Рис. 1. Механізм соціально-економічного регулювання доходів населення з урахуванням соціальної стратифікації

У другому розділі – «Аналіз основних тенденцій регулювання доходів населення в контексті соціальної стратифікації» – виявлено перешкоди економічного розвитку України, загальноекономічні причини зменшення доходів населення, які формують тенденції зміни структури та рівня доходів суспільства та

розроблено методичні рекомендації оцінювання диференціації доходів працівників на мікроекономічному рівні; визначено напрями максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості.

У дисертації виявлено перешкоди економічного розвитку, причини зменшення доходів населення, що зумовлюють тенденції зміни структури та рівня доходів населення (рис. 2).

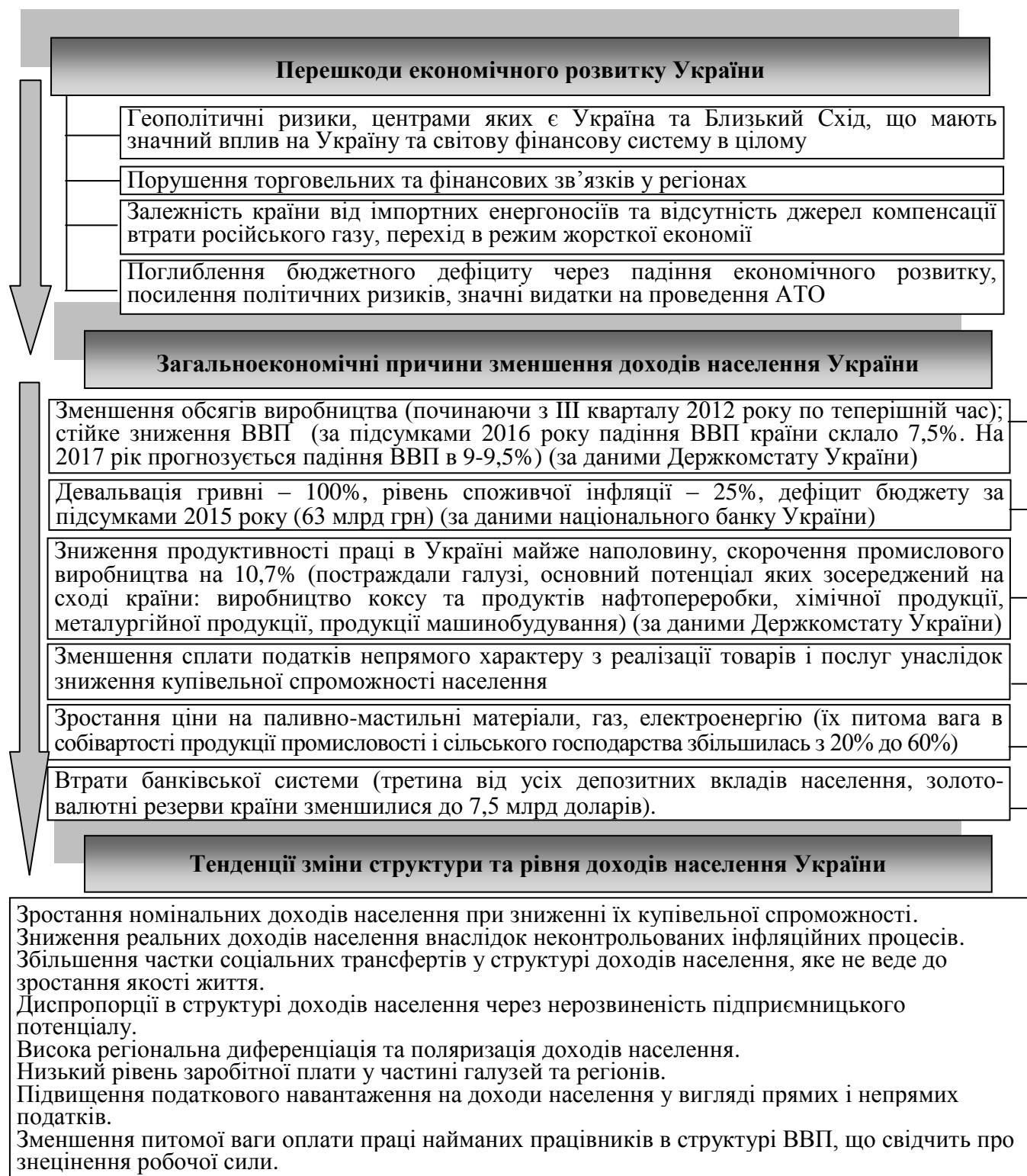

Рис. 2. Перешкоди економічного розвитку, причини і тенденції зміни структури та рівня доходів населення України

У роботі запропоновано методичні рекомендації до оцінювання диференціації доходів працівників з використанням макроекономічних показників диференціації для аналізу соціальної нерівності, що дозволило визначати ступінь нерівності та нерівномірності доходів працюючого населення на мікроекономічному рівні (використовуючи дані 10 провідних підприємств машинобудівної галузі промисловості Харківської області) за період з 2009 по 2015 рр. В якості таких макроекономічних показників використано децильний коефіцієнт диференціації, індекс Аткинсона, перегрупування населення за квінтильними групами, коефіцієнт Джині. На рис. 3 представлено динаміку цих показників за період з 2009 по 2015 рр., яка свідчить про нерівномірність розподілу доходів на мікроекономічному рівні і підтверджує існування змін в структурі доходів на мезо- та макроекономічному рівнях для різних соціальних груп.

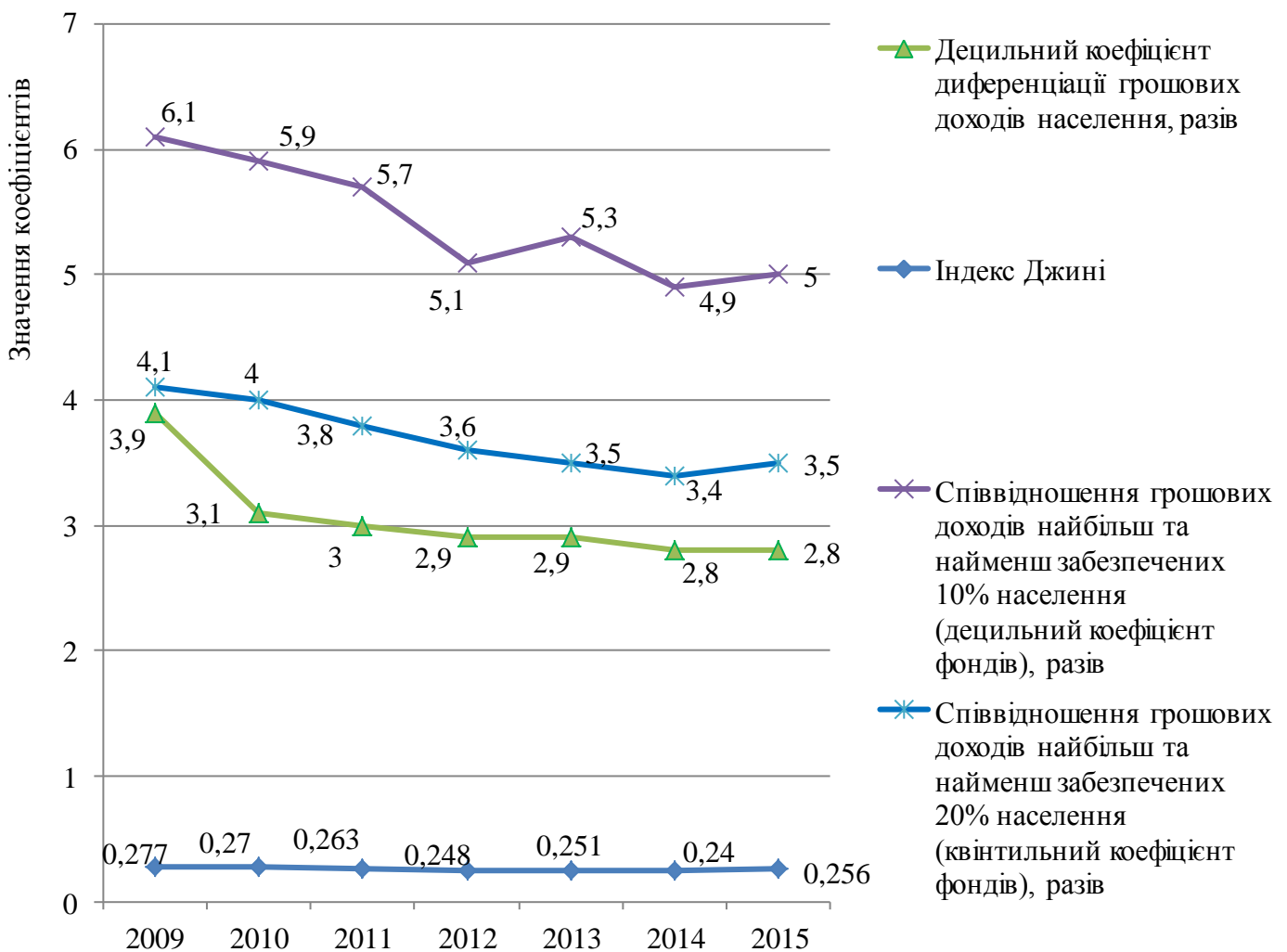

Рис. 3. Коефіцієнти диференціації грошових доходів населення за 2009 – 2015 рр.

З використанням лінійних оптимізаційних моделей (симплекс-методу – для пошуку рішення лінійної оптимізаційної завдання та методу узагальненого приведенного градієнта (ОПГ) – для максимізації доходів фрілансерів, тобто на

мікроекономічному рівні) визначено напрями максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості, що полягають у використанні гнучкого графіку роботи і нетрадиційної системи отримання доходів. Також доведено доцільність їх застосування на мезоекономічному рівні, оскільки економічна природа доходів є тотожною, з урахуванням різноманітних обмежень та умов, що враховують максимальну кількість проектів, які необхідно реалізувати, граничну суму коштів на фінансування всіх проектів, в тому числі і таких як рівень підтримки населенням об'єкту фінансування. Доведено доцільність використання цих інструментів на прикладі бюджету міста Києва за 2015 рік.

У третьому розділі – «Науково-методичне забезпечення регулювання доходів населення» – удосконалено напрями оптимізації джерел доходів населення в контексті соціальної стратифікації; розроблено методичний підхід щодо державного регулювання доходів працівників підприємств бюджетоутворюючих галузей з метою підвищення рівня життя та збільшення доходів; обґрунтовано напрями державного регулювання доходів населення, розроблено механізм регулювання доходів з урахуванням впливу тіньового сектора на рівень життя населення та запропоновано заходи щодо детінізації економіки окремих районів України; удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування прожиткового мінімуму в Україні.

З метою ефективного регулювання доходів визначено напрями оптимізації джерел доходів населення: на макроекономічному рівні – через встановлення такого співвідношення в структурі доходів працюючого населення: 60% – заробітна плата; 20% – доходи від власності; 20% – соціальні виплати; на мікроекономічному рівні – через справедливу диференціацію прибутку та заробітної праці; на індивідуальному рівні – завдяки активізації власної підприємницької діяльності, координації дій стосовно цільового вкладання вільних грошових коштів в альтернативні варіанти їхнього примноження (придбання об'єктів нерухомості, акцій, використання депозитів), організації процесу здачі в оренду житла, авто, обладнання, виробничих та побутових приміщень та активізації процесу самонавчання, розвитку й застосування особистісних талантів. Для підтвердження висунутої гіпотези стосовно взаємозв'язку відсотку заробітної плати у структурі доходів та якості життя працівників підприємств і населення в цілому, у дисертації використано метод кластеризації, застосування якого довело зворотно-пропорційну залежність якості життя від структури доходів працівників підприємств та населення в цілому, тобто чим меншим є відсоток саме заробітної плати в структурі доходів, тим вищим є рівень життя населення, і навпаки.

Для збільшення доходів працівників, що працюють на підприємствах бюджетоутворюючих галузей, розроблено методичний підхід щодо державного регулювання доходів працівників, особливістю якого є врахування залежності динаміки розвитку галузей за індексами промислової продукції (ІПП), динаміки виробництва конкретного підприємства (ІППП) від питомої ваги доходів галузей у ВВП країни, що уможливорює диференціювання вкладу окремих галузей, економічних районів у розвиток економіки країни, підвищення рівня життя та мотивації працівників відповідної галузі. Процес визначення податкових пільг для підприємств бюджетоутворюючих галузей наведено на рис. 4.

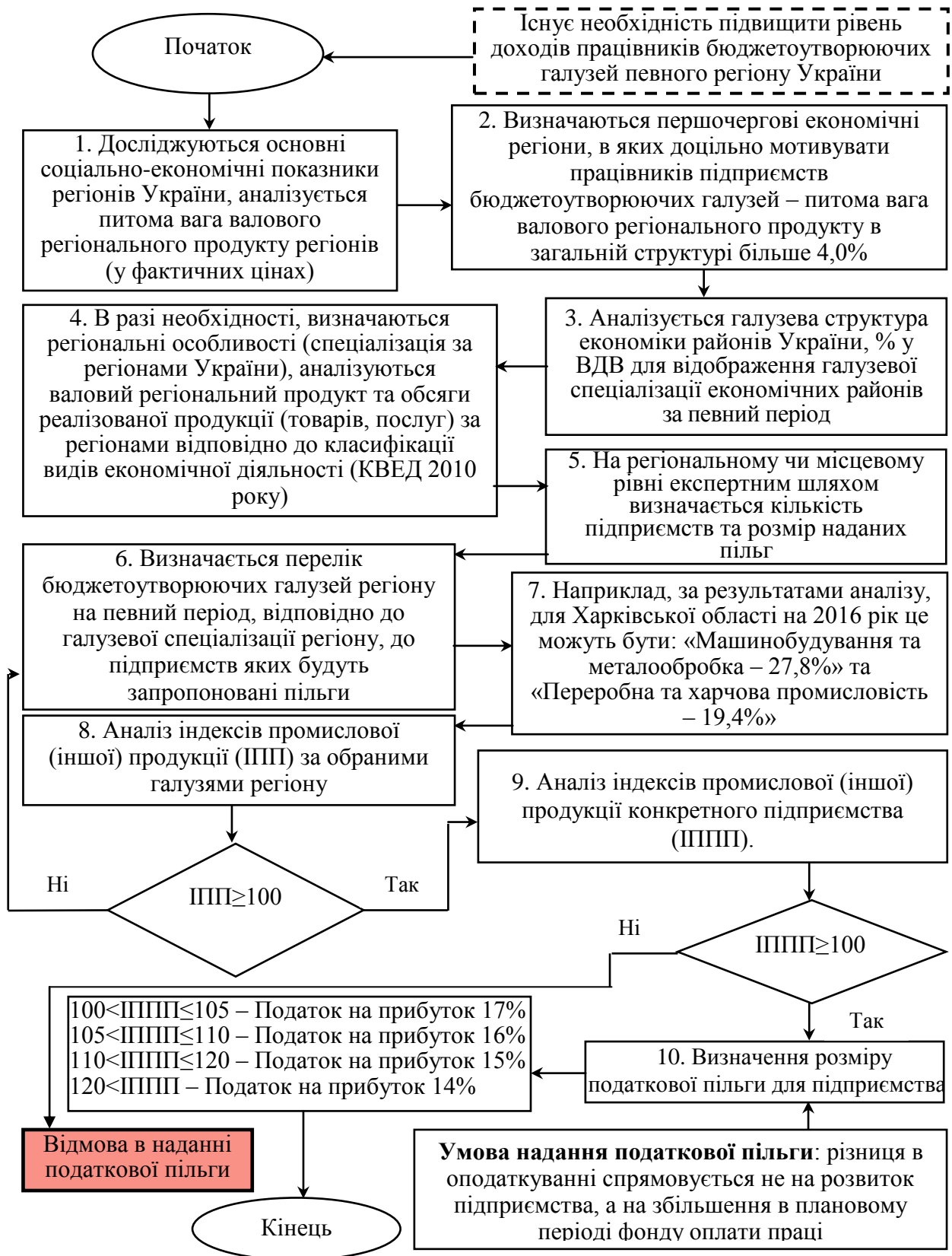

Рис. 4. Процес визначення податкової пільги підприємствам бюджетуютьуючих галузей

Згідно з запропонованим методичним підходом у дисертації розраховано розмір додаткового середньомісячного доходу на одного працівника за рахунок зменшення ставки податку на прибуток (табл. 1).

Розрахунок розміру додаткового середньомісячного доходу одного працівника за рахунок зменшення ставки податку на прибуток

Підприємства, до яких застосовані податкові пільги	Показники для визначення розміру додаткового середньомісячного доходу працівника за рахунок зменшення ставки податку на прибуток							
	ППП, %	фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	базова (основна) ставка податку на прибуток, %	проектна ставка податку на прибуток на 2015 рік, %	обсяг коштів на збільшення ФОП (фонд оплати праці) 2015 року, тис. грн.	ФОП 2014 року, тис. грн.	середньоблікова чисельність штатних працівників в 2014 році, осіб	додатковий середньомісячний дохід працівника за рахунок зменшення ставки податку на прибуток, грн.
ВАТ «Турбоатом»	105,81	825344	18	16	16506,88	330585,0	5811	236,72
ПАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе»	124,17	449816	18	14	17992,64	130581,3	2903	516,5
ПАТ «Завод «Червоний Жовтень»	154,50	7117	18	14	284,68	6906	219	108,33
ПАТ «Завод «Південкабель»	100,55	254837	18	17	2548,37	39731,1	1009	210,47
ПАТ «ФЕД»	133,02	17168	18	14	686,72	40340	628	91,13

Відповідно до табл. 1 збільшення заробітної плати досліджуваних підприємств становить в середньому на 6,2 %, що сприятиме підвищенню якості життя працівників.

З використанням методу анкетування у роботі визначено напрями державного регулювання доходів населення, що полягають у реформуванні сфери оплати праці, оподаткуванні доходів населення та сфери пенсійного забезпечення. Ці напрями є підґрунтям для розробленого механізму регулювання доходів з урахуванням та визначенням впливу тіньового сектора на рівень життя населення, що дозволяє отримати об'єктивну оцінку соціально-економічного стану та перспектив розвитку економіки на макрорівні. Розроблений механізм включає: інструменти, принципи та напрями державного регулювання доходів населення, його особливістю є визначення методів державного регулювання в різних сферах формування доходів. Запропоновано зменшити рівень тіньової економіки шляхом зменшення податкового навантаження, наслідком якого є низький рівень платіжної дисципліни, нестабільність та недосконалість податкового законодавства, правова незахищеність платників податків. Запропонованими заходами вирішення проблеми тінізації доходів економічних районів є: правове забезпечення процесу легалізації доходів, створення умов для легалізації зайнятості, сприяння розвитку банківської системи та забезпечення ефективної діяльності фінансових ринків, запровадження прозорих та доступних механізмів кредитування реального сектору економіки, застосування жорстких адміністративних і каральних заходів щодо зниження кримінальних видів підприємництва, зменшення розриву між фактичною вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичним обсягом отриманих коштів для працівника.

З метою покращення рівня життя населення у дисертаційній роботі удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування прожиткового мінімуму в Україні (рис. 5), шляхом визначення додаткових товарів та послуг споживчого кошику

за результатами аналізу вагової структури споживчого набору для розрахунку індексу споживчих цін за міжнародною Класифікацією індивідуального споживання за цілями (КІСЦ). Основним суб'єктом, що реалізує запропонований методичний підхід, є Кабінет Міністрів.

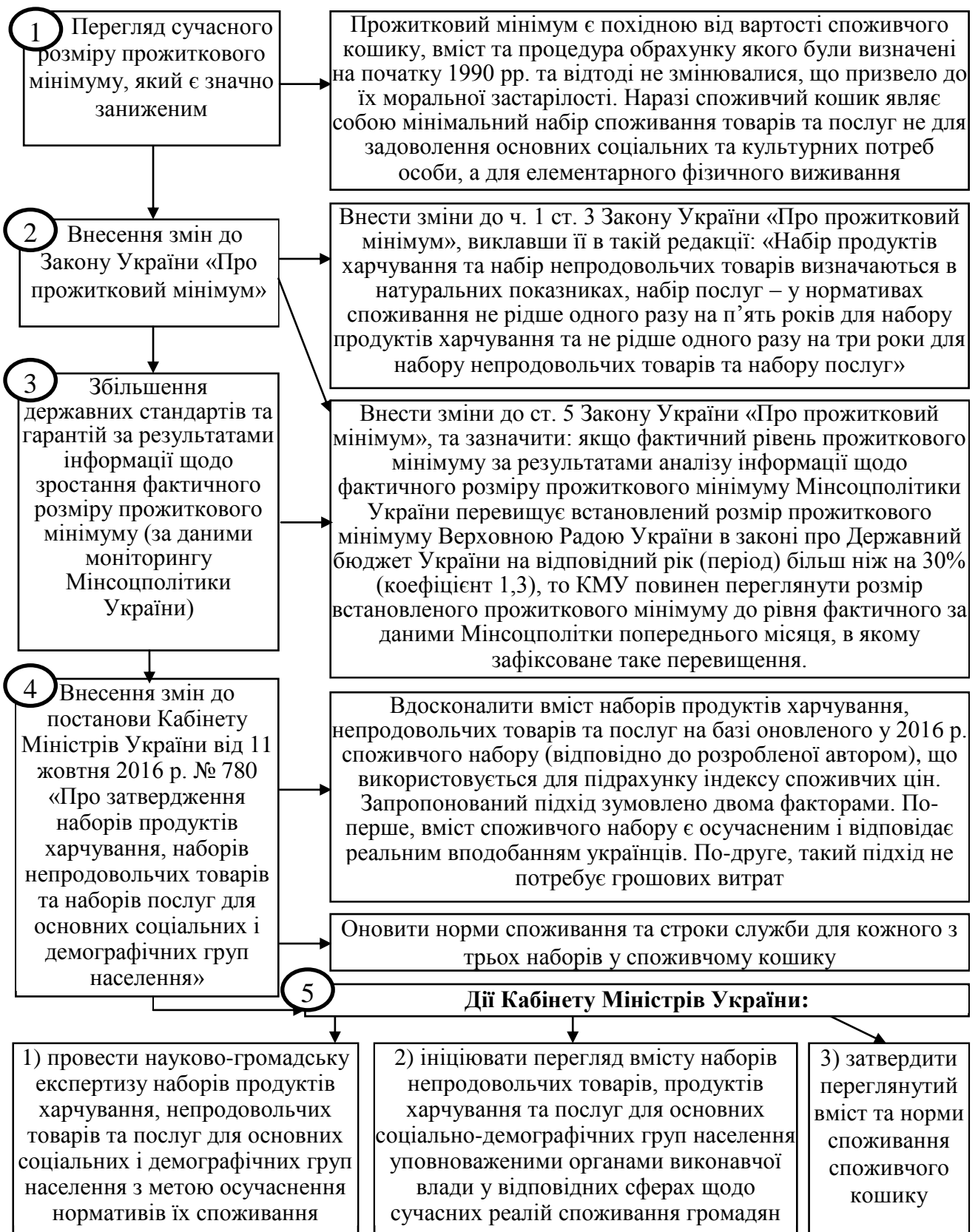

Рис. 5. Послідовність дій з визначення прожиткового мінімуму за розробленим методичним підходом

Використання методичного підходу дозволить обґрунтувати прожитковий мінімум як найважливіший соціальний стандарт та норматив. Прожитковий мінімум в Україні майже у десять раз нижчий за межу бідності, ніж у сусідніх європейських країнах (Польща, Угорщина, Словаччина, Болгарія, Чехія).

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-практичне завдання з удосконалення та подальшого розвитку теоретичних положень, методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо регулювання доходів населення. Основні результати дослідження полягають у такому.

1. Дістало подальшого розвитку визначення поняття «доходи населення», під яким запропоновано розуміти певну суму грошових коштів та надходжень в натуральній формі, отриманих населенням як в результаті трудової, так і нетрудової діяльності, не забороненої законодавством для відтворення робочої сили, задоволення потреб людини та накопичення коштів. Визначене поняття «доходи населення» враховано в удосконалених концептуальних положеннях соціальної стратифікації суспільства за рахунок узагальнення типів, критеріїв, підходів до стратифікації та включення до видів стратифікаційних структур статусної структури, а до систем стратифікації – корпоративно-правової системи, що дало можливість обґрунтувати механізм державної політики у сфері регулювання доходів населення. Уточнено перелік факторів диференціації доходів населення за рахунок виділення додаткової групи за ознакою «розподіл населення за якістю праці», до складу якої включено соціально-психологічні та соціально-географічні фактори, що дає можливість враховувати відповідно психологічні особливості індивіда та природно-кліматичні особливості місця його проживання при оцінюванні грошових доходів та витрат домогосподарств за економічними районами України.

2. Обґрунтовано механізм соціально-економічного регулювання доходів населення з урахуванням соціальної стратифікації, в межах якої визначено принципи, цілі та завдання, форми і методи, а також інструменти її реалізації, взаємодія яких забезпечує ефективне регулювання доходів населення. Використання запропонованого механізму дозволить врахувати та реалізувати економічні стратегії держави в процесі оподаткування доходів працівників і підприємств, стимулювати розвиток підприємництва на принципах солідарності та соціальної відповідальності, за сприянням відповідних соціальних, економічних, правових і політичних інститутів, що забезпечить підвищення рівня та якості життя населення України і зростання його доходів.

3. Виявлено основні перешкоди економічного розвитку, які полягають у порушенні торговельних та фінансових зв'язків у регіонах, залежності країни від імпорتنих енергоносіїв, поглибленні бюджетного дефіциту через падіння економічного розвитку, що зумовлюють причини зменшення доходів, які сприяють формуванню тенденцій зміни структури та рівня доходів населення, таких як: зростання номінальних доходів населення при зниженні їх купівельної спроможності, зниження реальних доходів населення внаслідок неконтрольованих інфляційних процесів, збільшення частки соціальних трансфертів у структурі доходів населення,

яке не веде до зростання якості життя, диспропорції в структурі доходів населення через нерозвиненість підприємницького потенціалу та висока регіональна диференціація та поляризація доходів населення. Удосконалено методичні рекомендації до оцінювання диференціації доходів працівників, особливістю яких є використання макроекономічних показників диференціації (коефіцієнт Джині, децильний та квінтільний коефіцієнти, індекс Аткинсона) для аналізу соціальної нерівності, що дозволяє визначати ступінь нерівності та нерівномірності доходів працюючого населення на мікроекономічному рівні.

4. Визначено напрями максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості, особливістю яких полягає у застосуванні гнучкого графіку робочого часу та нетрадиційної системи отримання доходів з використанням лінійних оптимізаційних моделей, що уможлиблює застосування запропонованих напрямів для різних категорій фрілансерів. Доведено практичне використання розроблених напрямів максимізації доходу соціально-демографічної групи населення, яка отримує дохід на ринку фріланс-послуг.

5. Удосконалено напрями оптимізації джерел доходів населення в контексті соціальної стратифікації. Запропоновано оптимізацію на макроекономічному рівні, що здійснюється через встановлення співвідношення в структурі доходів працюючого населення; на мікроекономічному рівні – через справедливу диференціацію прибутку та заробітної праці; індивідуальному рівні – завдяки активізації власної підприємницької діяльності, координації дій стосовно цільового вкладання вільних грошових коштів в альтернативні варіанти їхнього примноження, використанню оренди для здачі об'єктів власності, інтенсифікації процесу самонавчання та розвитку талантів. Розроблено методичний підхід щодо державного регулювання доходів працівників підприємств бюджетоутворюючих галузей, відмінністю якого є визначення розміру податкових пільг для бюджетоутворюючих підприємств в залежності від динаміки розвитку галузей за індексами промислової продукції (ІПП), динаміки виробництва конкретного підприємства (ІППП) та питомою вагою доходів галузей у ВВП країни, що дає можливість диференціювати вклад окремих галузей, економічних районів у розвиток економіки країни та підвищити рівень життя і мотивації працівників відповідної галузі.

6. Розроблено напрями державного регулювання доходів працівників, які включають: законодавчо-правовий, економічний, соціально-політичний, адміністративно-організаційний та фінансовий. Запропоновано систему конкретних заходів для підвищення ролі держави у формуванні доходів працюючого населення, які полягають у: скороченні рівня монополізації виробництва та розвитку конкурентного середовища, моніторингу реклами та інформаційних матеріалів, забезпеченні випуску доброякісних товарів шляхом надання якісної сировини, сприянні розвитку банківської системи та забезпеченні ефективної діяльності фінансових ринків, запровадженні прозорих та доступних механізмів кредитування реального сектору економіки та розв'язанні платіжної кризи, застосуванні жорстких адміністративних і каральних заходів щодо зниження кримінальних видів підприємництва та зменшенні розриву між фактичною вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичним обсягом отриманих коштів для працівника. У роботі обґрунтовано механізм

державного регулювання доходів населення на етапі суспільної трансформації, підвищення ролі держави у створенні соціально-орієнтованої ринкової економіки, відмінністю якого є урахування та визначення впливу тіньового сектора на рівень життя населення, що дозволяє отримати об'єктивну оцінку соціально-економічного стану та перспектив розвитку економіки на макроекономічному рівні.

7. Запропоновано методичний підхід щодо обґрунтування прожиткового мінімуму в Україні, відмінністю якого є включення додаткових мінімально необхідних товарів та послуг в споживчий кошик для гідного життя населення за результатами аналізу вагової структури споживчого набору для розрахунку індексу споживчих цін за міжнародною Класифікацією індивідуального споживання за цілями (КІСЦ). Використання методичного підходу дозволяє отримати обґрунтовані структуру та величину прожиткового мінімуму як найважливішого соціального стандарту та нормативу. Розглянуто та обґрунтовано необхідність перегляду вмісту споживчого кошика, що сприятиме створенню гідних умов життя населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Семенченко А. В. Удосконалення оцінки результатів праці персоналу / А. В. Семенченко // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – № 10 (86). – С. 22-24.

2. Семенченко А. В. Застосування методів оцінки персоналу в системі менеджменту / А. В. Семенченко // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – № 21 (97). – С. 117-119.

3. Семенченко А. В. Структура доходів найманих працівників / А. В. Семенченко // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – № 24 (12). – С. 68-71.

4. Семенченко А. В. Аналіз причин нерівності доходів найманих працівників в Україні та методи їх регулювання / А. В. Семенченко // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – № 14 (111). – С. 3-4.

5. Гончарова С. Ю. Концепція стратифікації в умовах трансформації українського суспільства / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Вісник НТУ «ХПІ». – Х. : НТУ «ХПІ». – 2014. – № 45 (1088). – С. 157-163. – (Серія «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства»). *Особистий внесок здобувача: проаналізовано підходи зарубіжних вчених до визначення моделей стратифікації суспільства, об'єднано елементи, що стосуються стратифікації суспільства у єдину загальну схему.*

6. Гончарова С. Ю. Причини і тенденції зміни рівня доходів населення за регіонами України / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон : ВД «Гельветика», 2015. – № 14, Ч. 1. – С. 124-127. – (Серія «Економічні науки»). *Особистий внесок здобувача: для отримання узагальнюючої інформації щодо диференціації доходів населення України здобувачем було проведено дослідження доходів домогосподарств у розрізі економічних районів.*

7. Семенченко А. В. Методичний підхід до регулювання доходів населення в

умовах соціальної стратифікації / А. В. Семенченко // Економіка і організація управління : зб. наук. пр. – Вінниця : ДонНУ, 2016. – № 2 (22). – С. 71–79.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

8. Семенченко А. В. Удосконалення механізму державного регулювання доходів населення / А. В. Семенченко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 5. – С. 51–56 (*RePEc, Index Copernicus, РИНЦ, SIS, Ulrichsweb*).

9. Семенченко А. В. Методичний підхід щодо максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості / А. В. Семенченко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 9. – С. 137–141 (*RePEc, Index Copernicus, РИНЦ, SIS, Ulrichsweb*).

10. Гончарова С. Ю. Прожитковий мінімум як соціально-економічний важіль в контексті соціальної стратифікації суспільства / С. Ю. Гончарова, А. Б. Гончаров, А. В. Семенченко // Економіка та фінанси : науковий журнал. – Roma, Italia : Edizioni Magi, 2016. – Vol. 1. – P. 228-235. *Особистий внесок здобувача: визначено недоліки методики розрахунку прожиткового мінімуму, проаналізовано та розширено набір товарів та послуг, які необхідно включити до споживчого кошику за результатами аналізу вагової структури споживчого набору 2015 року та запропоновані заходи щодо удосконалення методики визначення споживчого кошика.*

Публікації за матеріалами конференцій

11. Семенченко А. В. Thesaurus of the concept «population's incomes» in the context of the social economy / А. В. Семенченко // Збірник II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Формування стратегії науково-технічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства» (Тернопіль, 5-6 грудня 2013 р.). – Тернопіль : Крок, 2013. – С. 260-262.

12. Гончарова С. Ю. Соціальна стратифікація сучасного суспільства / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Розвиток України очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти» (Харків, 28 березня 2014 р.). – Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2014. – С. 76-79. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано сутність соціальної стратифікації, що дало змогу глибше збагнути механізми її впливу на економічну диференціацію населення.*

13. Гончарова С. Ю. Типізація систем соціальної стратифікації / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (Харків, 22-23 травня 2014 р.) – Харків : Вид. «ІНЖЕК», 2014. – С. 72-74. *Особистий внесок здобувача: здобувачем доповнено типи стратифікаційних систем, які можуть бути використані для опису будь-якого соціального організму шляхом розробки корпоративно-правової системи стратифікації.*

14. Гончарова С. Ю. Інструментарій державного регулювання доходів найманих працівників / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 26-27 березня 2015 р.). –

Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2015. – С. 224-227. *Особистий внесок здобувача: розглянуті компоненти інструментарію державного регулювання доходів найманих працівників та визначено, що особливо важливим інструментом державного регулювання доходів населення є встановлення мінімальної заробітної плати.*

15. Семенченко А. В. Дослідження методів визначення прожиткового мінімуму в Україні / А. В. Семенченко // Збірник матеріалів XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (Вінниця, 7-9 грудня 2015 р.). – Вінниця : ДонНУ, 2015. – С. 284-286.

16. Семенченко А. В. Особливості регулювання доходів працівників як елемент управління підприємством / А. В. Семенченко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 24-25 березня 2016 р.) – Х. : Вид. «ІНЖЕК», 2016. – С. 26-28.

АНОТАЦІЯ

Семенченко А. В. Регулювання доходів населення в контексті соціальної стратифікації суспільства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, 2017.

Дисертацію присвячено розвитку теоретичних положень і методичних підходів, розробленню практичних рекомендацій щодо регулювання доходів населення в контексті соціальної стратифікації суспільства.

У роботі поглиблено визначення поняття «доходи населення», узагальнено концептуальні положення соціальної стратифікації, уточнено фактори диференціації доходів та обґрунтовано стадії розподілу доходів працюючого населення. Визначено складові механізми соціально-економічного регулювання доходів населення в умовах соціальної стратифікації. Виявлено перешкоди економічного розвитку України, загальноекономічні причини зменшення доходів населення, які формують тенденції зміни структури й рівня доходів та розроблено методичні рекомендації до оцінювання диференціації доходів працівників на мікроекономічному рівні. Визначено напрями максимізації доходів населення з нестандартними формами зайнятості. Удосконалено напрями оптимізації джерел доходів населення в контексті соціальної стратифікації; розроблено методичний підхід щодо державного регулювання доходів працівників бюджетоутворюючих галузей з метою підвищення рівня життя та збільшення доходів. Обґрунтовано напрями державного регулювання доходів населення та розроблено механізм регулювання доходів з урахуванням впливу тіньового сектора на рівень життя населення та запропоновано заходи щодо детінізації в економічних районах України. Удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування прожиткового мінімуму в Україні для забезпечення гідного життя населення, розглянуто та обґрунтовано аспекти необхідності перегляду вмісту споживчого кошика.

Ключові слова: регулювання доходів населення, соціальна стратифікація, концептуальні положення, механізм соціально-економічного регулювання,

нестандартні форми зайнятості, оптимізація джерел доходів, тіньовий сектор, прожитковий мінімум, гідне життя, споживчий кошик.

АННОТАЦІЯ

Семенченко А. В. Регулирование доходов населения в контексте социальной стратификации общества. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеця, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена развитию теоретических положений и методических подходов, разработке практических рекомендаций по регулированию доходов населения в контексте социальной стратификации общества.

В работе углублено определение понятия «доходы населения», обобщено концептуальные положения социальной стратификации, уточнены факторы дифференциации доходов и обоснованы стадии распределения доходов работающего населения. Определены составляющие механизма социально-экономического регулирования доходов населения в условиях социальной стратификации. Выявлены препятствия экономического развития Украины, общеэкономические причины уменьшения доходов, формирующих тенденции изменения структуры и уровня доходов и разработаны методические рекомендации по оценке дифференциации доходов работников на микроэкономическом уровне. Определены направления максимизации доходов населения с нестандартными формами занятости с учетом гибкого графика работы и нетрадиционной системы получения доходов с использованием линейных оптимизационных моделей. Усовершенствованы направления оптимизации источников доходов в контексте социальной стратификации. Доказано, что структура доходов влияет на уровень и качество жизни населения. Выдвинута гипотеза относительно того, что чем больше процент в структуре доходов составляет заработная плата, тем ниже качество жизни работников предприятия и населения в целом. Для подтверждения выдвинутой гипотезы, в работе использован кластерный анализ. Рассчитана и проанализирована отраслевая структура экономики районов Украины по показателю созданной валовой добавленной стоимости. Обоснован процесс определения налоговой льготы предприятиям, разработан методический подход относительно государственного регулирования доходов работников бюджетобразующих отраслей с целью повышения уровня жизни и увеличения доходов. Уровень доходов населения и источники их получения оптимизированы по трем направлениям: государство, предприятие, гражданин. Оптимизацию на макроэкономическом уровне предложено осуществлять путем установления соотношения в структуре доходов работающего населения, на микроэкономическом уровне – через справедливую дифференциацию прибыли и заработной платы. Что касается оптимизации доходов на индивидуальном уровне – предложено активизировать собственную предпринимательскую деятельность. Предложенные в работе предложения представлены как рекомендации с разработкой математического аппарата, однако их использование позволит повысить населению

уровень их доходов. В работе предлагается сосредоточить внимание населения на предложениях, воплощение в жизнь которых, позволит реализовать рост дохода. Обоснованы направления государственного регулирования доходов населения и разработан механизм регулирования доходов с учетом влияния теневого сектора на уровень жизни населения и предложены меры по детенизации в экономических районах Украины. Усовершенствован методический подход к обоснованию прожиточного минимума в Украине, отличием которого является включение минимально необходимых товаров и услуг в потребительскую корзину для обеспечения достойной жизни населения.

Ключевые слова: регулирование доходов населения, социальная стратификация, концептуальные положения, механизм социально-экономического регулирования, нестандартные формы занятости, оптимизация источников доходов, теневой сектор, прожиточный минимум, потребительская корзина, достойная жизнь.

SUMMARY

Semenchenko A. V. Regulation of incomes in the context of social stratification. – As the manuscript.

This thesis for the scientific degree of a candidate of science in Economics in specialty 08.00.07 – demography, labor economics, social economics and politics. – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2017.

The thesis is devoted to development of theoretical concepts and methodological approaches, the development of practical recommendations for the regulation of incomes in the context of the social stratification of society.

The work depth definition of «income», summarizes the conceptual provisions of social stratification factors specified income differentiation stage and reasonable income distribution of the working population. The composition of socio-economic mechanism of regulation of incomes in terms of social stratification. Detected obstacles economic development of Ukraine-wide causes reduction of income, which form the structure and trends in income and developed guidelines for evaluating income differentiation workers at the micro level. The ways of maximizing the incomes of non-standard forms of employment. Improved optimization directions sources of incomes in the context of social stratification. The methodical approach to state regulation fields budget-income workers to improve living standards and increase revenue. The directions of state regulation of incomes and the mechanism of regulation of income for the effect of shadow on the living standards and proposed measures for legitimization in the economic regions of Ukraine. The methodical approach to study living wage in Ukraine to ensure a decent living, considered and justified aspects need to review the content of the consumer basket.

Keywords: regulation of income, social stratification, conceptual provisions, mechanisms of social and economic regulation, non-standard forms of employment, optimizing sources of income, informal sector, the subsistence minimum, decent life, consumer basket.

СЕМЕНЧЕНКО АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

**РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ
СТРАТИФІКАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Формат 60×84/16 Ум. друк. арк. 0.9. Тир. 100 прим. Зам. 275-17.
Підписано до друку 01.06.17 Папір офсетний.

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ·[®]
·ИЗДАТ
ТИПОГРАФИЯ
www.stil-izdat.com